

АНОТАЦІЇ

Ольга Сухомлинська

Радянська педагогіка як ідеологія: спроба історичної реконструкції

В статті аналізується феномен радянської педагогіки впродовж усього часу її існування як окремого специфічного явища в історії розвитку вітчизняної педагогічної науки. Подається тлумачення поняття «радянська педагогіка», аргументується і характеризується її поділ на етапи розвитку. Доводиться, що ідеологічне наповнення кожного окремого етапу відрізняється від попереднього і залежить великою мірою від актуалізованих часом політико-ідеологічних вимог. Радянська педагогіка як ідеологія класифікується автором як марксистсько-ленінська, класово-партійна наука, спрощена й схематично звільгаризована, войовничо-атеїстична, непримиренна до інших точок зору, наука, що поціновує себе як «прогресивна», передова; невід'ємним компонентом її розвитку є критика «буржуазних» і «націоналістичних» концепцій освіти і виховання. Разом з тим автор розглядає феномен радянської педагогіки як складне явище, що носить суперечливий характер, і не оцінює його однозначно. Стаття спирається на велику кількість джерел радянського періоду, сучасної аналітичної літератури.

Ключові слова: радянська педагогіка, ідеологія, періодизація, нова термінологія, кризові явища, реформаційні процеси, рефлексологія, психотехніка педологія, інтерпретація зарубіжної педагогіки, інтернаціоналізм, колективізм, партійність, класовість, соціологізм, політехнізм, контрреформаційні, реставраційні процеси в науці й освіті, боротьба з «буржуазною» наукою, «мічуринська» педагогіка, часткова демократизація, відлига, трудова, професійна орієнтація, стагнаційно-консерваційні процеси, «підточування моноліту», демократизація науки, перебудова, перегляд усталених концепцій і парадигм, педагогіка співробітництва, сучасні тенденції розгляду феномену.

В статье анализируется феномен советской педагогики в течение всего времени её существования как отдельного специфического явления в истории развития отечественной педагогической науки. Подается толкование понятия «советская педагогика», аргументируется и характеризуется её разделение на этапы развития. Доказывается, что идеологическое наполнение каждого отдельного этапа отличается от предыдущего и зависит в большой степени от актуализированных временем политико-идеологических требований. Советская педагогика как идеология классифицируется автором как марксистско-ленинская, классово-партийная наука, упрощённая и схематично вульгаризованная, воинственно-атеистическая, непримиримая к другим точкам зрения, наука, которая ценит себя как «прогрессивная», передовая; неотъемлемым компонентом её развития является критика «буржуазных» и «националистических» концепций образования и воспитания. Вместе с тем автор рассматривает феномен советской педагогики как сложное явление, носит противоречивый характер, и не оценивает его однозначно. Статья опирается на большое количество источников советского периода, современной аналитической литературы.

Ключевые слова: советская педагогика, идеология, периодизация, новая терминология, кризисные явления, реформаторские процессы, рефлексология, психотехника педология, интерпретация зарубежной педагогики, интернационализм, коллективизм, партийность, классовость, социологизм, политехнизм, контрреформационные, реставрационные процессы в науке и образовании, борьба с «буржуазной» наукой, «мичуринская» педагогика, частичная демократизация, оттепель, трудовая, профессиональная ориентация, стагнационная-консервационные процессы, «подтопки монолита», демократизация науки, перестройка, пересмотр устоявшихся концепций и парадигм, педагогика сотрудничества, современные тенденции рассмотрения феномена.

The phenomenon of the USSR pedagogy during the whole period of it's existence as the separate, specific phenomenon in the history of native pedagogical science is analyzed in the article. USSR pedagogy as a notion is interpreted, pedagogical derivations are characterized. It has been grounded that the ideological filling of each separate stage differs from previous and depends on the actualized political and ideological demands. USSR pedagogy as a ideology is classified as Marksystsko and Leninska, class and party science, which is simplified and schematically vulgar, warlike and atheistical, irreconcilable to the different points of view, the science which considers itself to be progressive and leading, the inalienable component of which is the bourgeois and nationalistic educational concept's criticism. The author observes the phenomenon of the USSR pedagogy as the complicated phenomenon, which has contradictory character and do not estimate it definitely. The article is based upon great variety of USSR sources and modern analytical literature.

Key words: USSR pedagogy, ideology, periodization, new terminology, crisis phenomenon, reformatory processes, reflexology, psychotechnics, pedology, foreign pedagogy interpretation, internationalism, collectivism, party membership, class nature, socialism, polytechnism, contreformational and restore processes in science and education, the fight with the «bourgeois» science, Michurin's pedagogy, partial democratization, thaw, labor and professional orientation, stagnant processes, «monolith sharpen», science democratization, concept's and paradigm's reconstruction and revision, collaborative pedagogy, the modern tendencies to the phenomenon investigation.

Мирослава Ткачук

Співзвучність ідей Я. А. Коменського та представників української педагогічної думки другої половини XIX – початку XX століття щодо змісту національного виховання

У статті на основі аналізу історико-педагогічних праць вітчизняних науковців досліджується співзвучність ідей Я. А. Коменського та представників української педагогічної думки другої половини XIX – початку XX ст. щодо змісту національного виховання. Акцентовано увагу на виховній концепції Я. А. Коменського, в основу якої лягли ідеї усвідомлення національної ідентичності, ролі рідної мови у процесі навчання і виховання, пансофічні ідеї, побудовані на засадах християнської любові, терпимості, усвідомленні власних моральних і суспільних обов'язків. Доведено, що проблема сприйняття спадщини видатного педагога українськими дослідниками різних історичних періодів знайшла своє висвітлення передусім у контексті вивчення, становлення та розвитку української педагогічної думки. Показано, що у роки визвольних змагань українського народу спадщина Я. А. Коменського розглядалася крізь призму формування ідей національного виховання, розвитку освіти згідно суспільних та громадських ідеалів, відповідності школи соціальним потребам.

Ключові слова: народність у вихованні, ідея національного виховання, зміст національного виховання, українська педагогічна думка другої половини XIX – початку XX ст., педагогічна спадщина Я. А. Коменського, коменіана, пансофія, національна ідентичність, рідна мова, морально-духовний розвиток особистості, моральність, благочестя, кардинальні чесноти.

В статье на основе анализа историко-педагогических трудов отечественных ученых исследуется созвучность идей Я. А. Коменского и представителей украинской педагогической мысли второй половины XIX – начала XX в. по содержанию национального воспитания. Акцентируется внимание на воспитательной концепции Я. А. Коменского, в основу которой легли идеи осознания национальной идентичности, роли родного языка в процессе обучения и воспитания, пансофические идеи, основанные на принципах христианской любви, терпимости, осознании собственных моральных и общественных обязанностей. Доказано, что проблема восприятия наследия выдающегося педагога украинскими исследователями разных исторических периодов нашла свое отражение прежде всего в контексте изучения, становления и развития педагогической мысли. Показано, что в годы освободительной борьбы украинского народа наследие Я. А. Коменского рассматривалось сквозь призму формирования идей национального воспитания, развития образования согласно общественных и гражданских идеалов, соответствия школы социальным потребностям.

Ключевые слова: народность у воспитании, идея национального воспитания, содержание национального воспитания, украинская педагогическая мысль второй половины XIX – начала XX в., педагогическое наследие Я. А. Коменского, комениана, пансофия, национальная идентичность, родной язык, морально-духовное развитие личности, нравственность, благочестие, кардинальные добродетели.

Harmony of J. A. Comenius' ideas and representatives of Ukrainian educational thought of the late nineteenth – early twentieth century on the content of national education are studied by the analysis of national researchers' historical and pedagogical work in the article. Attention is focused on J. A. Comenius's educational concept, which is formed by the understanding ideas of national identity, the role of the native language in learning and education process, ideas, built on the principles of Christian love, tolerance, awareness of moral and social responsibilities. It has been proved that the problem of outstanding teacher's heritage perception by the Ukrainian researchers from different historical periods found its coverage especially in the context of the study, the formation and development of the Ukrainian educational thought. It is shown that during the Ukrainian people's liberation struggle J. A. Comenius's heritage was seen through the prism ideas of national education formation, education development by social and civil ideals, school accordance to the social needs. The second half of XIX – early XX century is regarded as the period of Ukrainian educational thought crystallization, the formation of the theoretical and methodological foundations of national education, approaches to determining its content. Many representatives of Dnieper Ukraine education and culture defended national and universal values, as presented in the disparate components of the national education content, its educational ideal in the scientific and theoretical articles, educational papers, art works.

Key words: nation in education, the idea of national education, national education content, Ukrainian educational thought of the late nineteenth – early twentieth century, J. A. Comenius's pedagogical heritage, komeniiana, pansofiiia, national identity, native language, personality's moral and spiritual development, piety, the cardinal virtues.

Тамара Янченко

Радянська педагогіка в Україні у 20-ті роки ХХ ст.

У статті висвітлені основні положення наукового розвитку педагогіки в Україні у 20-ті роки ХХ ст. Вони стосуються двофакторності розвитку дитини, але з пріоритетом соціальних чинників цього процесу, матеріалізму педагогіки, її зв'язку з рефлексологією та психотехнікою, посиленою увагою науковців до проблем організації комплексного навчання, дитячого колективу та дефективного дитинства, спрямованістю на виховання «нової» людини, класово свідомої та здатної збудувати комуністичне суспільство.

Ключові слова: педагогіка, радянська педагогіка, психотехніка, рефлексологія, дитина, колектив.

В статье рассмотрены основные положения научного развития педагогики в Украине в 20-е годы ХХ века. Они касаются двухфакторности развития ребенка, но с приоритетом социальных факторов этого процесса, материализма педагогики, ее связи с рефлексологией и психотехникой, усиленным вниманием ученых к проблемам организации комплексного обучения, детского коллектива и дефективного детства, направленностью на воспитание «нового» человека, классово сознательного и способного построить коммунистическое общество.

Ключевые слова: педагогика, советизация, психотехника, рефлексология, ребенок, коллектив.

The main ideas of scientific pedagogy development in Ukraine including the conditions of soviet society are presented in the article. It is marked that one of the positive factors of pedagogy development was the materialism in an outlined period. The main provisions of pedagogy at the beginning of 20th touched the idea of a child development. Subsequent development of this science was connected with its transition to sociogenetic position and confession of priority of social factors in personality forming. The author examines connection of pedagogy with reflexology as science which studied the conduct of human and explained it from point of innate and purchased reflexes, and psychotechnics as the area of psychological science, which probed labour activity of human, and also the question of professional orientation and professional selection. It is marked in the article that pedagogy in the outlined period differed the increased attention of research workers to the problems of complex studies organization of a child's collective research and defective childhood. The personal touch of soviet pedagogy was practical orientation on education of a «new» human, class-conscious and able to build the communist society.

The views of leading native pedagogists P. Blonskuy, L. Vygotskiy, O. Zaluzhniy, A. Zalkind, V. Protopopov, I Sokolyanskiy, M. Tarasevich, I. Chepiga and other scientists were characterized, regarding the various aspects of the development of this science.

Keywords: pedagogy, soviet pedagogy, reflexology, psychotechnics, a child, a collectivity.

Олена Ярошинська

Витоки дослідження середовища як педагогічного феномену

У статті зроблено спробу аналізу ідей вітчизняних педагогів, представників педагогіки середовища початку ХХ століття щодо взаємодії середовища та дитини, а також ролі середовища у її вихованні. Охарактеризовано дослідження, які в тій чи іншій мірі представляють витоки дослідження середовища як педагогічного феномену та розкривають зародження інтересу до проблеми створення середовища як одного з найважливіших факторів розвитку особистості. Доведено, що погляди науковців щодо практичного використання можливостей середовища були різними, окремі питання викликали гостру дискусію.

Ключові слова: середовище, педагогіка середовища, педагогіка, середовищознавство.

В статье сделана попытка исследования идей отечественных педагогов, представителей педагогики среды начала ХХ века, относительно вопроса взаимодействия среды и ребенка, а также роли среды в его воспитании. Даны характеристики исследования, которые в той или иной степени представляют истоки исследования среды как педагогического феномена и раскрывают зарождение интереса к проблеме формирования среды как одного из важнейших факторов развития личности. Доказано, что взгляды ученых относительно практического использования возможностей среды были разными, отдельные вопросы вызывали острую дискуссию.

Ключевые слова: среда, педагогика среды, педагогика, средоведение.

Environment as a pedagogical, social and cultural phenomenon has its own history and the logic in its development. The author tried to study the ideas of native pedagogues and representatives environment pedagogy current of the early 20th century. Researches, which to some extent, presented the principles of pedagogical environment study and revealed the formation of interest to environmental issues as one of the most important sources of personality development were characterized in the article. It was proved that the views of the definite period scholars on theoretical and practical research of the environment had been different. The wide environment typology, which is presented in the research is the proof of ideas' availability. The influence of the pedology interdiction on the development of the perspective scientific fields is analyzed in the article. The ideas of the environmental pedagogy remain in the history of the native pedagogical conception development, despite the withdrawal of the notion «environment» from professional pedagogical lexis.

Key words: environment, environment pedagogy, pedology, environment study.

Михаил Богуславский, Константин Милованов Судьба и педагогическое мировоззрение К. Д. Ушинского

У статті запропоновано цілісне трактування суспільно-педагогічних поглядів та просвітницької діяльності видатного вітчизняного вченого і діяча освіти – Костянтина Дмитровича Ушинського. Автором представлені біографічні відомості життєвого шляху та чинники формування світогляду педагога. Встановлено основи його педагогічної системи: народність – громадськість – релігія – наука. К. Д. Ушинський був одним із найяскравіших представників вітчизняної педагогіки нового часу. Саме творча спадщина видатного мислителя і педагога стала справжнім еталоном педагогічної думки епохи «Золотого століття» російської культури.

Ключові слова: К. Д. Ушинський, вітчизняна педагогіка, російська освіта, педагогічна спадщина.

В статье предложена целостная трактовка общественно-педагогических взглядов и просветительской деятельности выдающегося отечественного ученого и деятеля образования – Константина Дмитриевича Ушинского. Автором представлены биографические сведения жизненного пути и факторы формирования мировоззрения педагога. Установлены несущие основы его педагогической системы: народность – общественность – религия – наука. К. Д. Ушинский был одним из ярчайших представителей отечественной педагогики нового времени. Именно творческое наследие выдающегося мыслителя и педагога стало подлинным эталоном педагогической мысли эпохи «Золотого века» русской культуры.

Ключевые слова: К. Д. Ушинский, отечественная педагогика, российское образование, педагогическое наследие.

The integral interpretation of public and pedagogical views and instructive activity of outstanding native scientist and teacher K. D. Ushynsky is presented in the article. The author presents bibliographical information concerning K. D. Ushynsky's life. World outlook of the great teacher was formed under the influence of German classical philosophy, first of all it was Hegel's philosophy and different ideological, philosophical and material, rational doctrines. The complicated reformational processes in different spheres of public life, which were in the 50-60th years of the XIX century in the Russian empire conditioned the formation of K. D. Ushynsky's social and pedagogical ideas.

K. D. Ushynsky's world view of were formed in the axiological square with such components: nationality community, religion, science. These foundational principles interpenetrate and are realized in the complex only.

The active K. D. Ushynsky's public, scientific and teaching activity was in the period of public and pedagogical movement rising. He was on of the most brilliant representatives of native pedagogy of recent period. The constructive heritage of the outstanding teacher became the standard of the pedagogical view of «Golden age epoch».

Key words: K. D. Ushynsky, native pedagogy, Russian education, pedagogical heritage.

Зінаїда Гіптерс

Педагогічна діяльність Михайла Галушинського в організації освіти дорослих

Розглядаються педагогічні ідеї Михайла Галушинського (1878–1931) з проблем андрагогіки на західноукраїнських землях у 20–30-х роках ХХ століття, питання індивідуального підходу в освітній та виховній роботі з дорослими в процесі навчання, самоосвіти, самовиховання. Питання економічної освіти і господарювання педагог розглядав крізь призму завдань навчити людей думати, знаходити засоби у боротьбі за існування, піднесення культури і шляхи до створення власної незалежної держави України. У статті актуалізується можливість їх використання в сучасних умовах.

Ключові слова: освіта дорослих, ідея незалежності, культурно-освітні товариства, індивідуальний підхід у вихованні, роль колективу у вихованні.

Рассматриваются педагогические идеи Михаила Галушинского (1878–1931) по проблемам андрагогики на западноукраинских землях в 20–30-х годах XX века, вопросы индивидуального подхода в учебной и воспитательной работе со взрослыми в процессе обучения, самообразования, самовоспитания. Вопросы экономического образования и хозяйствования педагог рассматривал сквозь призму задач научить людей мыслить, находить средства в борьбе за существование, повышение культуры и пути к созданию собственного независимого государства Украины. В статье актуализируется возможность их использования в современных условиях.

Ключевые слова: образование взрослых, идея независимости, культурно-просветительные общества, индивидуальный подход в воспитании, роль коллектива в воспитании.

Advanced pedagogical ideas of Haluschynskoho Michael (1878–1931) of the problems andragogics at Western in the 20–30s of XX century are considered, actualizing the possibility of their use in modern terms in educational work with adults while studying and self-education. The teacher revealed the issues of economical development from the point of some tasks of how to teach people to think and to find the ways in the fight for the life, the culture increase and the ways to form independent Ukraine. The possibility of their implementation is actualized.

The particular attention is claimed to a teacher, it is important to pay attention to the individual approach in education and educational work with adults in the learning process. In contrast to the nineteenth century, when the principal was to obtain knowledge in the twentieth century has become a major issue for educators teach everyone self-education, self-education. Adult education has become one of the major, especially national Ukrainian education. New appointment required the formation of the theory of justification with new goals, contents and methods of educational work. The main issue of adult education of M. Haluschynskyy is in educating people. Because each person is aware of his great calling, we can hope that these people will be united driving force of spreading education and national identity. Among the important factors in the overall culture of human it has been singled the education culture management, economic education, every desire to work for the benefit of the whole nation.

Key words: adult education, the idea of independence, cultural and educational associations, individual approach to education, the role of the staff in education.

Наталія Осьмук

Теоретико-практичні засади реформаторської діяльності Григорія Гринька на посаді наркома освіти УСРР

У статті охарактеризовано особливості формування та генезу педагогічних поглядів Наркома освіти УСРР Г. Гринька. Проаналізовано передумови і сутність педагогічного світогляду видатного освітянина на двох етапах: до призначення на посаду наркома, і, безпосередньо, під час перебування на ній. Визначено вплив педагогічних переконань Г. Гринька на формування провідних напрямів самостійної освітньої політики у розбудові соціалістичної системи освіти.

Ключові слова: Г. Гринько, джерела педагогічного світогляду, етапи формування світогляду, концепція реформування української освіти, професійно-технічна освіта, система соціального виховання.

В статье охарактеризованы особенности формирования и генезиса педагогических взглядов Г. Гринька. Проанализированы предпосылки и сущность педагогического мировоззрения выдающегося деятеля просвещения на двух этапах: до назначения на пост наркома, и, непосредственно, во время пребывания на нём. Определено влияние педагогических убеждений Г. Гринька на формирование основных направлений самостоятельной образовательной политики в процессе создания социалистической системы образования.

Ключевые слова: Г. Гринько, истоки педагогических взглядов, этапы формирования мировоззрения, концепция реформирования украинского образования, профессионально-техническое образование, система социального воспитания.

The peculiarities of formation and genesis of G. Grinko educational ideas are characterized in the article. The background and the essence of educational outlook of this outstanding personality at two stages: before he was appointed as a People's Commissar and at the period of his holding this position have been analyzed.

The first period can be characterized as the stage of critical thinking over the theoretical foundations of new pedagogics in foreign and national education theory and formation on their basis positive attitude to the labour polytechnic school. The school was aimed firstly at balanced personality development.

At the second stage, according to the urgent tasks of the Ukrainian society development of that time,

the outlook of Grinko has changed. In the process of searching for the ways of solving educational problems, People's Commissar and his party decided to focus on the school that would combine general and vocational training. Its main principle was monotecnism, and the prior task was to train highly qualified workers. At the same time they focused on the system of social establishments, determined to protect and bring up homeless children. The main aim of the social upbringing was to form a man of a new type that would be connected organically with labour communist society, so the main influential method must have been the collective upbringing as active and creative process.

Thus, genesis of Grinko's pedagogical outlook influenced the formation of the main vectors of independent educational policy in the process of socialist education system foundation.

Key words: G. Grinko, the origins of educational views, stages of outlook formation, concept of Ukrainian education reformation, vocational education, system of social upbringing.

Галина Бондаренко

Реальні гімназії як предмет дискусій про реформування середньої освіти (перша половина 60-х років XIX ст.)

У статті на основі архівних, маловідомих та опублікованих джерел здійснено аналіз процесу становлення і розвитку реальних училищ в Україні у першій половині 60-х років XIX ст. З'ясовано зміст поняття «реальна освіта». Розглянуто дискусії щодо реформування середньої освіти у зазначений період. Досліджено погляди прибічників та супротивників реальної освіти. Проаналізовано навчальні предмети, що пропонувалися різними проектами статутів (1860, 1862, 1863, 1864) для вивчення в класичних та реальних гімназіях.

Ключові слова: реальні училища, реальні гімназії, реальна освіта, історія шкільної освіти, дискусії щодо реформування середньої освіти.

В статье на основе архивных, малоизвестных и опубликованных источников осуществлен анализ процесса становления и развития реальных училищ в Украине в первой половине 60-х годов XIX в. Выяснено содержание понятия «реальное образование». Рассмотрены дискуссии по реформированию среднего образования в указанный период. Исследованы взгляды сторонников и противников реального образования. Проанализированы учебные предметы, которые предлагались различными проектами уставов (1860, 1862, 1863, 1864), для изучения в классических и реальных гимназиях.

Ключевые слова: реальные училища, реальные гимназии, реальное образование, история школьного образования, дискуссии относительно реформирования среднего образования.

The analyses of the formational process and the development of the colleges is presented, touching the period of 60-s years of XIX century according to the analyses of unknown resources. The notion «real education» is revealed. The discourses concerning the secondary education reforming are disclosed. The views of the opponents and supporters of the «real education» are researched. The educational subjects have been analyzed, which were proposed by different projects for the implementation in the classical and real gymnasiums.

Lately attention of domestic researchers increased to pedagogies of the second half XIX – to beginning of XX centuries. The authors of row of researches ground the modern aspects of problems of studies and education, development of educational establishments (gymnasia, lyceums, Sunday-schools) and pedagogical idea, in Ukraine.

Does it cost to mark, that previously mentioned researches abandon out of eyeshot the problems of development of the real education and establishments of the real direction (gymnasia, schools) in Ukraine (what entered in the complement of the Russian empire) in the second half XIX – to beginning of XX century.

The purpose of the article is to analyze and light up a discussion in relation to the question of reformation of education in Ukraine in the first half of 60th of XIX item.

Key words: real secondary school, real gymnasium, real education, the history of education, discussions about reformation of secondary education.

Наталія Дороніна

З історії викладання англійської мови в імператорському університеті св. Володимира

У статті висвітлено процес зародження та становлення викладання англійської мови і літератури на історико-філологічному факультеті Імператорського університету Св. Володимира (1834–1917). Проаналізовані умови конкурсу та критерії відбору на посаду лектора англійської мови, на основі архівних джерел з'ясовані персоналії всіх викладачів. Розглянуто навчальний матеріал та методичні аспекти викладання, з'ясовані програмні вимоги при складанні остаточного іспиту у галузі англійської філології на факультеті на початку XX ст.

Ключові слова: Імператорський університет Св. Володимира, англійська мова, вища освіта.

В статті освітається процес зародження і розвитку преподавания англійського мови і літератури на історико-філологічному факультеті Імператорського університету Св. Володимира (1834–1917). Автор проаналізував умови конкурсу на посаду лектора англійського мови, на основі архівних матеріалів були виявлені персоналії всіх преподавателей. Також був розглянутий навчальний матеріал і методическі аспекти преподавания, представлені програмні вимоги при здачі випускного екзамену в області англійської філології на факультеті в началі ХХ в.

Ключеві слова: Імператорський університет Св. Володимира, англійський мови, вище освіта.

The article deals with the beginning and the development of English language teaching at the historical-philological faculty of Emperor's St. Vladimir University (1834–1917). First of all the author analyzes the archival materials and periodicals of the XIXth century to figure out the personalities of the English language lecturers, their biographies and background. All the faculty and staff, their teaching materials and methodology are presented. Secondly, the requirements for the position of English lecturer are analyzed, which gives an opportunity to evaluate the criteria that the Ministry of education and the board of scientists at Emperor's St. Vladimir University set for applicants. The program requirements for the final exams in English philology have also been presented. Finally, the birth of Romance and Germanic philology at the historical-philological faculty at the beginning of the XXth century has been surveyed. That gave an opportunity to estimate the role of English language among other European languages studied at the university and the process of getting higher philological education at Kyiv University in the XIXth – the beginning of the XXth century.

Key words: Emperor's St. Vladimir University, English language teaching, higher education.

Наталія Коляда

Виникнення дитячого руху в Україні як самодіяльного соціально-педагогічного явища (перші десятиліття ХХ ст.)

У статті здійснено аналіз процесу виникнення дитячого руху в Україні. Як нова соціально-педагогічна реальність дитячий рух виник на вітчизняному ґрунті в перші десятиліття ХХ ст. у вигляді перших дитячих об'єднань.

В різноманітті перших допіонерських дитячих формувань початку ХХ ст. в Україні за спрямованістю їхньої діяльності автором виокремлено та здійснено аналітичний огляд таких типів дитячого руху: культурно-освітнього, соціалістичного, комуністичного, скаутського.

Ключові слова: дитячий рух, соціально-педагогічне явище, чинники виникнення дитячого руху, культурно-освітній дитячий рух, соціалістичний дитячий рух, комуністичний дитячий рух, скаутський рух.

В статті осуществлен анализ процесса возникновения детского движения в Украине. Как новая социально-педагогическая реальность детское движение возникло на отечественной почве в первые десятилетия ХХ в. в виде первых детских объединений.

Во многообразии допионерских детских формирований начала ХХ в. в Украине по направленности их деятельности автором выделены и осуществлен аналитический обзор таких типов детского движения: культурно-образовательного, социалистического, коммунистического, скаутского.

Ключевые слова: детское движение, социально-педагогическое явление, факторы возникновения детского движения, культурно-образовательное детское движение, социалистическое детское движение, коммунистическое детское движение, скаутское движение.

The process of the children's movement in Ukraine in the first decade of the twentieth century is analyzed in the article. Children's movement, as a form of self-organization of children's social activities, the process of social and educational cooperation equivalent subjects of social action (children and adults) for the socialization, social education, social and educational support for the child, the protection of the rights development interests, implementation plans and more. As a new social and educational reality of children's movement the domestic background emerged in the first decades of the twentieth century as the first children's associations. The analytical review of the types of children's movement such as cultural, educational, socialist, communist, scout is singled out in the first pre-pioneer variety of children's groups in early twentieth century in Ukraine.

Under the domestic background the initial stage of the child's movement (the first decade of the twentieth century) presented a wide range of different target groups of children and semantic direction: cultural and educational children's movement – student (clandestine student groups, middle-class movement,

the organization high school students, unions, students of secondary and primary schools, etc.), cooperative, sports and others; children socialist movement – socialist clubs, child labor army's democratic organizations and others; communist movement child's – children's communist cell named Spartacus, Spartacus clubs, «Children's Communist Party», «Children Proletcult», children's section, «Young Pioneers Sports Club», «Spartak», «Children posivkom», «Children International», «Board of Deputies of children», komsomol organizations and others; Ukrainian Scouting biggest development which falls on the days of the UPR (1917–1920) – «Ukrainian Boy Scouts» (Young Communists).

Through objective and subjective factors in society there is a unique social and educational phenomenon, characterized by dynamics, social orientation, the new position of the child and adult – children's movement, the process of which took place against the background of socio-economic transformation in the context of different approaches and conflict of opinion.

Key words: children's movement, social and educational phenomenon, factors of children's movement, cultural and educational children's movement, the socialist movement of children, children's communist movement, scouting.

Людмила Курило

Розробка та впровадження у педагогічному процесі класичних університетів України практичних занять (XIX – початок XX ст.)

У статті на основі використання архівних матеріалів, оригінальних дореволюційних історико-педагогічних видань здійснено спробу проаналізувати процес розробки та впровадження класичними університетами України XIX – початку XX ст. нових форм організаційної навчальної роботи, які мали чітко окреслене дидактичне спрямування (практичні і семінарські заняття, просемінарії, колоквиуми, спецсемінари, спецкурси, репетиції і співбесіди). Зазначені форми організації навчального процесу надавали йому педагогічної спрямованості.

Ключові слова: університет, практичні заняття, семінари, колоквиум, репетиція, співбесіда.

В статье на основе использования архивных материалов, оригинальных дореволюционных историко-педагогических изданий предпринята попытка проанализировать процесс разработки и внедрения классическими университетами Украины XIX – начала XX в. новых форм организационной учебной работы, которые имели четко очерченный дидактическое направление (практические и семинарские занятия, просеминарии, коллоквиумы, спецсеминары, спецкурсы, репетиции и собеседования). Такие формы организации учебного процесса предоставляли ему педагогической направленности.

Ключевые слова: университет, практические занятия, семинары, коллоквиум, репетиция, собеседование.

An attempt to analyze the implementation process of the new forms of study organization, which have directly traced didactic tendency by the classical Ukrainian universities in the XIX the beginning of the XX centuries was made on the bases of archival material, original historical and pedagogical publications.

The author figures out, that classical Ukrainian universities worked out and introduced new organizational learning forms, such as practical classes, colloquiums, special seminars, special courses, rehearsals and interviews, besides traditional lectures, which were actively used in the pedagogical process and in the enlightening activity with the extending it's content and didactic requirements. All previously mentioned forms of the learning process organization prove pedagogical direction.

The special attention has been paid to the important form of the independent, extend learning of the naturalistic and pertaining to the humanities subjects in the universities of Ukraine, which was under the control of Russian empire, while forming higher pedagogical education and practical classes.

Key words: university, practical classes, seminars, colloquium, rehearsal, interview.

Микола Галів

Шкільництво українсько-польського пограниччя: черговий здобуток у дослідженні проблеми (Pelczar R. Szkoły parafialne na pograniczu polsko-ruskim (ukraińskim) w Galicji w latach 1772–1869 / R. Pelczar. – Lublin : wydawnictwo Kul, 2009. – 343 s.)

У рецензійній статті характеризується монографія польського історика освіти, професора Люблінського католицького університету Р. Пельчара, присвячена висвітленню становища та розвитку парафіяльних шкіл українсько-польського пограниччя, аналізуються структура, зміст, фактографічні здобутки дослідження, а також висловлюються певні критичні зауваження.

Ключові слова: українсько-польське пограниччя, парафіяльні школи, учителі, учні, навчальний процес, Р. Пельчар.

В рецензійній статті характеризується монографія польського історика освіти, професора Люблінського католицького університету Р. Пельчара, освітлює положення і розвитку приходських шкіл українсько-польського пограниччя, аналізуються структура, зміст, фактографічні досягнення дослідження, а також висказуються певні критичні зауваження.

Ключові слова: українсько-польське пограниччя, приходські школи, вчителі, учні, навчальний процес, Р. Пельчар.

The Pelchar's monograph, as the Polish historian, the professor of the Lublin Catholic university is dedicated to the enlightening of the situation and the development of parish Ukrainian and Polish boundary schools, the structure, content, the research results are analyzed, the critical remarks are pointed out. The monograph has scientific novelty, as it is the first research that touches upon the parish schools' history in Ukraine and Polish boundary in 1772 up to the 1869. That monograph may be useful for the historians and teachers, besides teachers could be made to discover not only the history of the pedagogical ideas development and the special geographical, chronological and thematic educational practices.

Key words: Ukrainian and Polish boundary, parish schools, teachers, students, educational process, R. Pelchar.